

Broedvogelinventarisatie Openluchttheater Bloemendaal en omgeving 1997

Pim de Nobel

Inleiding

Het Bloemendaalse Openluchttheater kende ik voorheen slechts van een geslaagd eindexamenfeest en een, letterlijk, spetterend optreden van Herman Brood. Na er voorjaar in voorjaar uit te zijn langsgefietst op weg naar mijn BMP-plotje in de Kennemerduinen, was het voorjaar 1997 tijd voor een hernieuwde kennismaking met het Openluchttheater en het omliggende Wandelpark Caprera. Ondanks het vroege uur en de thee in de thermosfles (i.p.v. de nachtelijke slemppartijen) was het de moeite waard.

In dit artikel doe ik verslag van de broedvogelinventarisatie van Wandelpark Caprera en de aangrenzende Algemene Begraafplaats.

Een stukje geschiedenis

Aan de zuidwestoever van de veenplas tussen de duinen en de strandwal van Overveen, het huidige Meertje van Caprera, stond eeuwenlang een versterkte boerenhoeve: Huis of Hof te Aelbertsberg (gesticht omstreeks 1100, afgebroken in 1746 en vernoemd naar Sint Adelbert, metgezel van de befaamde Willibrord; Post, 1992). Na het vertrek van de stichters, de graven van Holland, en de overname door Willem van Blommendaal begon in 1502 de geschiedenis van Bloemendaal. Huis te Bloemendaal en de omliggende gronden kenden goede tijden, slechte tijden: het was een van de eerste buitens ten tijde van de hoogconjunctuur in de zeventiende eeuw, maar aan het eind van de periode van Franse overheersing werd de (herbouwde) hofstede gesloopt en het bosrijke park gekapt voor de broodnodige inkomsten. In 1919 heeft de laatste particuliere eigenaar, de familie Teding van Berkhout, een deel van de gronden van het voormalige Huis te Bloemendaal aan de gemeente Bloemendaal verkocht (Post, 1992). Na aanvullende aankopen werd in 1960 het Wandelpark Caprera voor het publiek opengesteld. De naam Caprera is geïntroduceerd door één van de telgen Teding van Berkhout, en is een eerbetoon aan de Italiaanse vrijheidsstrijder Garibaldi die op het gelijknamige eiland zijn laatste dagen sleet. Het Openluchttheater

werd in 1948 ter ere van het 50-jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina als geschenk van de burgerij aan de gemeente aangeboden (Anonymus, 1991).

Onderzoeksgebied en methode

Het geïnventariseerde gebied is circa 40 hectare groot en omvat de deelgebieden Wandelpark Caprera (33 ha) en Algemene Begraafplaats (7 ha), beide gelegen in de gemeente Bloemendaal. De noordoostgrens wordt gevormd door de Bergweg en de Brederodelaan. De oevers van het Meer-
tje van Caprera en de bosrand langs de sportvelden van H.C.B. vormen de oostgrens. De zuidgrens loopt langs de Hoge Duin en Daalseweg vanaf de hoofdingang op de hoek met de Zomerzorglaan tot aan de (af-
gesloten) zuidelijke ingang tegenover het Kopje van Bloemendaal. Het raster dat de Kennemerduinen scheidt van het Wandelpark Caprera en de Algemene Begraafplaats vormt de west- en noordwestgrens.

Het gebied wordt gekenmerkt door de noord-zuid lopende steile duinrug die de grens vormt tussen de hoge en droge duinen en de laagliggende, vochtige strandvlakte. In deze door beuken gedomineerde oude strandwal is in een komvormige afgraving het Openluchttheater gesitueerd. Het hoge zuidwestelijk deel sluit qua vegetatie aan bij het binnenduin. Het is begroeid met eiken-berkenbos, afgewisseld met naaldhout (o.a. rond de kom van het theater) en struweel (fakkelgraslandschap; naar Doing (1988) in Geelhoed et al. (1998)). Het beuken-eikenbos onder aan de strandwal gaat via een eiken-essenbos over in het vochtige elzen-essenbos langs de noordoever van het Meertje van Caprera (strandwal-landschap; idem.). Deze overgangszone is misschien wel het meest complete restant van het eeuwenoude landschap van strandwallen en -vlakten in Zuid-Kennemerland. Het noordwestelijk deel, de begraafplaats, heeft een geheel eigen sfeer. Naast de bebouwing (aula en woning) en de verharde paden is er veel steen aanwezig. De weinig natuurlijke begroeiing wordt over het algemeen kort gehouden, maar gaat aan de randen van het terrein over in de duinstruwelen van het Wandelpark Caprera en de Kennemerduinen. Voor meer informatie wordt verwezen naar het *Beheerplan Caprera* (Anonymus, 1991) en *Buitenplaatsen van Bloemendaal* (Post, 1992).

Het beheer en gebruik van beide deelgebieden zijn vrij intensief, hetgeen onder meer tot uiting komt in de schaarse aanwezigheid van dood hout. Het gebied kent verder een redelijk dicht net van wandelpaden. De steile hellingen in het Wandelpark zijn weliswaar 'beschermd' middels trappen, begeleidende hekjes en takkenrillen, maar tonen toch veel sporen van erosie. Bij een bezoek aan het Wandelpark dient men in het bezit te zijn van een geldig toegangsbewijs en mag men zich laten vergezellen

van loslopende honden, hetgeen dan ook veelvuldig gebeurt. Er geldt wel een aanlijngedod in de vohchtige noordoosthoek. Op de begraafplaats is het qua bezoek een stuk rustiger (een dooie boel), maar het groenbeheer is intensiever om van het grondverzet maar niet te spreken.

De broedvogels zijn geïnvventariseerd volgens de methode van de uitgebreide territorium-kartering. De inventarisatie en interpretatie is uitgevoerd volgens de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project van SOVON (Van Dijk, 1996). De totale tijdsbesteding tijdens de zes ochtend- en twee avondbezoeken bedroeg precies 20 uur (gemiddeld 2,5 uur per bezoek). Daar het geïnvventariseerde gebied ca. 40 hectare groot is, komt dit overeen met ca. 30 minuten per hectare. Voor de beheerders zijn aan de hand van de vastgestelde territoria zogenaamde stippenkaarten opgesteld (De Nobel, 2000).

Broedvogels

In 1997 zijn 40 soorten broedvogels met 245 territoria vastgesteld. Tabel 1 geeft het overzicht van de aantallen, uitgesplitst naar de twee deelgebieden, en de gezamenlijke territoriumdichtheid per soort. De totale dichtheid van 612,5 territoria per 100 hectare komt praktisch overeen met de gemiddelde territoriumdichtheid van het strandwallenlandschap in Zuid-Kennemerland (610 terr/100 ha; Geelhoed et al., 1998), en ligt tussen die van het fakkelgraslandschap en de landgoederen (resp. 549 en 708 terr/100 ha; idem). Dit sluit goed aan bij de aard en ligging van het geïnvventariseerde gebied: binnenduïnrandsbos.

Tabel 1. Aantallen territoria en territoriumdichtheid (per 100 ha) van de broedvogels in het Wandelpark Caprera (ca. 33 ha) en de Algemene Begraafplaats (ca. 7 ha) te Bloemendaal in 1997.

Soort	Territoria per deelgebied		Totaal aantal territoria	Territorium dichtheid (per 100 ha)
	Wandelpark Caprera	Algemene Begraafplaats		
Nijlgans	1	0	1	2,5
Wilde Eend	2	0	2	5,0
Waterhoen	2	0	2	5,0
Meerkoet	4	0	4	10,0
Houtsnip	2	0	2	5,0
Holenduif	2	0	2	5,0
Houtduif	10	3	13	32,5
Bosuil	1	0	1	2,5
Groene Specht	1	0	1	2,5
Grote Bonte Specht	1	1	2	5,0

Tabel 1. Vervolg.

Soort	Territoria per deelgebied		Totaal aantal territoria	Territorium dichtheid (per 100 ha)
	Wandelpark Caprera	Algemene Begraafplaats		
Winterkoning	14	3	17	42,5
Heggenmus	5	1	6	15,0
Roodborst	19	6	25	62,5
Nachtegaal	5	0	5	12,5
Merel	23	5	28	70,0
Zanglijster	4	0	4	10,0
Kleine Karekiet	4	0	4	10,0
Grasmus	1	0	1	2,5
Tuinfluitier	3	0	3	7,5
Zwartkop	15	2	17	42,5
Tjiftjaf	13	2	15	37,5
Fitis	8	1	9	22,5
Goudhaan	2	0	2	5,0
Grauwe Vliegenvanger	1	0	1	2,5
Staartmees	1	1	2	5,0
Glanskop	2	2	4	10,0
Kuifmees	1	2	3	7,5
Zwarte Mees	0	1	1	2,5
Pimpelmees	10	3	13	32,5
Koolmees	20	5	25	62,5
Boomklever	2	0	2	5,0
Boomkruiper	3	2	5	12,5
Wielewaal	1	0	1	2,5
Gaai	2	1	3	7,5
Ekster	2	1	3	7,5
Kauw	4	0	4	10,0
Zwarte Kraai	2	1	3	7,5
Vink	4	3	7	17,5
Putter	1	0	1	2,5
Appelvink	1	0	1	2,5
Totaal soorten	39	20	40	n.v.t.
Totaal territoria	199	46	245	612,5

De groep van dominante broedvogelsoorten, de soorten die ieder meer dan 5% van het totaal aantal territoria voor hun rekening nemen (Merel, Roodborst, Koolmees, Winterkoning, Zwartkop, Tjiftjaf, Houtduif en Pimpelmees), komt weliswaar precies overeen met de acht talrijkste soorten in de stadsparken van Zuid-Kennemerland, maar vertoont ook sterke gelijkenis met de vogelbevolking van de landgoederen en het strandwallenlandschap (Geelhoed et al, 1998). Mede gezien de aanwezigheid van broedvogels als Houtsnip en Wielewaal, en de al eerder genoemde totale territoriumdichtheid, kan geconcludeerd worden dat de vogelbevolking van het Openluchttheater en omgeving zich laat beschrijven als die van een parkachtig bos in de binnenduinstrand.

De aanwezigheid van Goudhaan, Zwarte Mees, Wielewaal en Appelvink is van regionaal belang voor de stand van deze in Zuid-Kennemerland schaarse tot vrij schaarse broedvogels. Daarnaast broeden er een zes-tiental regio-kenmerkende soorten, waaronder Nachtegaal en de Rode-Lijstsoort Groene Specht (Vergeer, 1995). De indeling naar regionale tal-rijkeid en kenmerkendheid (minimaal 2,5% van de landelijke popula-tie) is gebaseerd op de avifauna *Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer*.

Overige waarnemingen

Buizerd, Keep, Groenling, Sijs en Goudvink zijn eveneens geregistreerd, maar de waarnemingen zijn onvoldoende voor vaststelling van territoria volgens de SOVON-criteria. Vermeldenswaard is verder de aanwezigheid van een Shama, zeg maar een schaamlijster (*Copsychus pubescens*), rond de ingang van het Openluchttheater. Deze van nature in Indonesië en de Filipijnen voorkomende vogel veroorzaakte tijdens het eerste be-zoek op 31 maart enige opwindning. De luide, tweetonige fluitende roep was niet te missen, maar het duurde even voordat de vogel zich liet zien. Na wat getuur kwam een lijsterachtige vogel met een opvallende kop-tekening (witte oog/wenkbrauwstreep en zwarte kruin en keel), een rode buik en een vrij lange staart in beeld. Naderhand bleek het een bekende buurtbewoner te zijn; de ontsnapte kooivogel was volgens de beheerder het voorgaande jaar ook al aanwezig.

Tijdens de inventarisatiebezoeken zijn de zoogdieren ook geteld. De vol-gende soorten zijn waargenomen: eekhoorn (max. 6 op 31 maart), haas (max. 4 op 25 mei), konijn (1 op 3 juni) en natuurlijk veel loslopende honden.

Dankwoord

De beheerders Böhm (Algemene Begraafplaats Bloemendaal) en Hooges-teijn (Wandelpark Caprera) worden bedankt voor het verlenen van toe-stemming om de terreinen buiten de reguliere openingstijden te bezoeken. De heer Todirjo (hoofd Groenvoorziening gemeente Bloemendaal) wordt bedankt voor inzage in het Beheerplan Caprera. Tenslotte worden Hans Groot en Ferdy Hieselaaar bedankt voor respectievelijk het uitvoeren van twee inventarisatiebezoeken en het achterhalen van de ge-slachtsnaam van de exoot.

Literatuur

- Anonymus, 1991. Bloemendaal bosbeheer bosparken. Deel 2. Beheerplan Caprera. Bosbureau Wageningen/Hollandschap, Wageningen/Moerkapelle.
- Dijk, A.J. van, 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Doing, H., 1988. Landschapsoecologie van de Nederlandse kust. Een landschapskartering op vegetatiekundige grondslag. Stichting Duinbehoud, Leiden.
- Geelhoed, S., Groot, H., Huijssteeden, E. van, Leeuwen, G. van & Nobel, P. de (red), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Nobel, P., de, 2000. Broedvogelinventarisatie Wandelpark Caprera en Algemene Begraafplaats 1997. Rapport (in eigen beheer), Haarlem.
- Post, W., 1992. Buitenplaatsen van Bloemendaal. Schuyt & Co, Haarlem.
- Vergeer, J.-W., 1995. Vogels van de Rode Lijst. KNNV/Vogelbescherming, Utrecht/Zeist.

Pim de Nobel, Zijlweg 115 4, 2013 DE Haarlem, 023-5318631

**Beschermen helpt.
Helpt u mee?**

De ooievaar is terug, maar één op
de vijf vogels wordt nog bedreigd!
Help mee, word lid:

bel 0800-300 300 8

Vogelbescherming
NEDERLAND